

CZU: 316.422:32:347.471

DESPRE ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN PROCESUL DE MODERNIZARE POLITICĂ*Natalia STERCUL**Universitatea de Stat din Moldova*

Incluziunea societății civile în modernizarea politică joacă un rol deosebit în formarea unui nou tip de interacțiune între societate și autorități. Pentru succesul proceselor de modernizare este necesară modificarea conștiinței, ceea ce vizează intensificarea controlului civil, consolidarea răspunderii civile, proliferarea inițiativelor civile, formarea unei societăți civile viabile.

În articol este examinat rolul și locul societății civile în procesele de modernizare. În acest context, autorul își concentrează atenția asupra unor aspecte precum formarea opiniei publice, a stereotipurilor, care sunt un model al comportamentului populației majoritare și influențează asupra proceselor politice de luare a deciziilor. Societatea civilă devine principalul factor al transformărilor în societate, în crearea condițiilor speciale de funcționare a instituțiilor societății civile și în intensificarea interacțiunii și cooperării între sectoarele publice. Inițiativele civice, organizațiile neguvernamentale, grupurile de interese, grupurile de lobby și alte structuri implementează funcțiile de recrutare a intereselor și promovează democrația. O atenție specială este acordată societății civile din Republica Moldova în contextul modernizării și reformelor politice.

Cuvinte-cheie: societate civilă, modernizare politică, autorități publice, organizații neguvernamentale, mecanisme de transformare.

ABOUT THE ROLE OF THE CIVIL SOCIETY IN POLITICAL MODERNIZATION PROCESS

The inclusion of the civil society in political modernization plays a special role in the formation of a new type of interaction between the society and authorities. For the success of the modernization processes it is necessary to change the consciousness, which suggests the intensification of civil control, reinforcement of the civil liability, the proliferation of civil initiatives and the formation of a viable civil society.

The article examines the role and the place of the civil society in the modernization processes. In this context the author focuses his attention on such issues as the formation of the public opinion, stereotypes, which are models of the behavior of the majority of the population and influence the political decision-making processes. The civil society becomes the main factor of the transformations in the society, in creating special conditions for the institutes of the civil society functioning and in the intensification of the interaction and cooperation between the public sectors. Civic initiatives, non-governmental organizations, interest groups, lobbyists and other structures implement the functions of recruitment of interests and promote democracy. The main attention is paid to the civil society of the Republic of Moldova in the context of political modernization and reforms.

Keywords: civil society, political modernization, public authorities, nongovernmental organizations, transformation mechanisms.

Introducere

Societatea civilă este instituția esențială a democrației. Analiza fenomenului dat există în numeroase lucrări politice, sociale și în alte cercetări științifice. Acest element din cadrul structurii ierarhice a societății a fost dezvoltat în epoca modernă. Actualmente, în epoca postmodernă, societatea civilă continuă să joace un rol semnificativ în contextul respingerii provocărilor umane universale.

Dezvoltarea conceptului de societate civilă a avut loc în contextul formulării cercetărilor empirice și a generalizărilor teoretice, multe dintre care erau bazate pe gândirea filosofică. Acest lucru pare destul de rezonabil, deoarece rădăcinile conceptului de societate civilă se regăsesc în scrierile filosofilor și ale cercetătorilor istoriei filosofiei. Apelul la tradiția occidentală de a studia societatea civilă este de un interes deosebit, deoarece ne va permite să luăm în considerare abordările internaționale stabilite pentru acest concept și să justificăm cu ajutorul lor particularitățile includerii societății civile în mecanismul de modernizare politică.

Societatea civilă și modernizarea politică: bazele teoretico-conceptuale

La bazele concepțiilor actuale despre societatea civilă se află remarcabilul sociolog, istoric și funcționar public A. de Tocqueville. Opunându-se monopolizării puterii, el a încercat să atenueze extremele celor două modele teoretice predominante în acea vreme:

✓ primul model al „statului universal” al lui G.Hegel a sugerat o intervenție totală a statului în activitățile societății civile pentru a rezolva conflictele și contradicțiile;

✓ al doilea este modelul statului minimal al lui T.Paine, care limitează rolul statului la participarea minimă la conducerea societății și recunoaște dreptul societății civile la autoreglementare.

Tocqueville a propus punerea în aplicare a principiului separării puterilor în sfera politică și dezvoltarea asociațiilor civile în sfera publică. Lucrarea lui Tocqueville „Democrația în America” a fost unul dintre primele studii majore care au evidențiat faptul că asociațiile civice, care posedă abilitatea de a rezolva problemele cărora instituțiile guvernamentale nu le pot face față, trebuie recunoscute drept instituții de bază ale societății civile [1, p.381]. Tocqueville nu a fost doar un cercetător care a contribuit semnificativ la dezvoltarea teoriei societății civile, ci și un teoretician al democrației. El a formulat postulatul teoretico-conceptual, potrivit căruia fundamentul viabilității democrației este viața lină a cetățenilor în asociații voluntare, a devenit piatra de temelie a teoriei moderne a democrației. Această poziție a primit sprijin și recunoaștere largă în rândul multor oameni de știință [2, p.54]. În plus, legalitatea judecăților sale este evidențiată de stabilirea și funcționarea în statele care au preluat calea modernizării transformărilor, asociațiilor, organizațiilor neguvernamentale, asociațiilor etc.

În secolul XX, un aport esențial în procesul dezvoltării teoriei societății civile l-a adus filosoful și sociologul german Iu.Habermas. Analizând societatea civilă ca o sferă publică, situată între individ și stat, unde are loc comunicarea lor, el a introdus în circuitul științific noțiunea de public. El a examinat rolul presei în dezvoltarea sferei publice și în formarea opiniei publice, a susținut importanța rolului pe care îl deține sfera publică în statul modern, deoarece contribuie în mod considerabil la legitimitatea democratică a acțiunilor statului. Opiniile sale au fost dezvoltate în continuare în lucrările realizate de către J.Cohen și A.Arato, M.Warren, M.Howard, T.Jansson și alți cercetători occidentali [3, p.112].

Sistematizând viziunile părtaşilor lui Iu.Habermas, este important să remarcăm faptul că toți aceștia observă natura asociativă a societății civile, care a fost implicată în păstrarea diverselor organizații de voluntariat și care conduce la autoorganizarea cetățenilor ca rezultat al minimalizării intervenției statului în afacerile lor.

În contextul examinării societății civile, ar trebui remarcate conceptele de modernizare și postmodernism. În scrierile lor, adepții concepțiilor moderniste, printre care A.Touraine, Iu.Habermas, E.Giddens, Z.Bauman și alții, au analizat societatea civilă fie ca o societate care înlocuiește ordinea socială tradițională, fie ca o interpretează ca pe o societate care se dezvoltă în condițiile actuale și purtând în sine toate caracteristicile sale. În ambele cazuri, nu este vorba despre diferite tipuri de societate, ci despre diferite faze sau etape ale existenței și dezvoltării societății civile [2, p.54]. O caracteristică comună a diferitelor teorii ale postmodernismului este respingerea căutării factorilor care formează sistemul de instituționalizare a societății civile. Astfel, conceptele de modernism și postmodernism au reflectat dinamica dezvoltării sociale și principalele probleme care trebuiau întâmpinate în contextul transformării politice.

Societatea civilă este o structură care a apărut funcțional în cadrul societății ca o instituție de feedback pentru interacțiunea cu statul, optimizarea proceselor sociale și controlul [4, p.19-20]. Societatea civilă nu permite statului să reducă toată diversitatea vieții sociale la o singură dimensiune politică.

Pentru a justifica includerea societății civile în mecanismul de modernizare politică, este important să determinăm scopul final al reformelor de modernizare. În general, acesta constă în formarea unui nou tip de interacțiune între societate și guvern, în care populația poate influența direct deciziile de management la toate nivelurile de guvernare. Aceasta presupune eliminarea barierelor majore între stat și societate și asigurarea unei cooperări strânse între autorități și populație. Pentru aceasta, este necesară modernizarea mecanismelor și instituțiilor sociale și politice relevante.

Modernizarea politică, ca abilitate a sistemului politic, se adaptează în mod constant și cu succes la noile modele de obiective sociale și creează noi tipuri de instituții care oferă nu doar controlul resurselor, stabilitatea politică, ci și canale pentru un dialog eficient între stat și societate, oportunități pentru dezvoltarea deplină a societății și a fiecărui cetățean, iar acesta include:

- crearea de organizații politice care oferă populației nu doar dreptul, ci și o adevărată ocazie de a fi auzită în luarea deciziilor politice;
- prezența partidelor politice concurente și a grupurilor de interese, o presă liberă;
- schimbarea orientării elitei politice în direcția concurenței libere a programelor politice și a candidaților pentru cele mai importante funcții publice;

– formarea unei birocrății raționale, asigurarea implementării funcțiilor manageriale necesare pe baza sistemului legislativ și a tehnologiei legale de soluționare a conflictelor.

În teoria propusă de S.Huntington, premisele unei modernizări reușite rezidă într-un sistem politic stabil, o putere puternică de stat și o societate civilă dezvoltată. Continuitatea permanentă este unul dintre elementele-cheie în acest proces. În general, se poate concluziona că modernizarea depinde în mare măsură de eficacitatea mecanismelor sociopolitice și nu tolerează timpul inoportun și erorile de calcul strategic. Teoria modernizării a lui S.Huntington a păstrat o cotă de relevanță în condițiile actuale de dezvoltare mondială.

Pentru succesul proceselor de modernizare, este necesară schimbarea conștiinței, și anume: activarea controlului civil, consolidarea responsabilității civice, răspândirea inițiativelor civice, formarea unei societăți civile competente. Este necesar să se sporească potențialul intelectual și universal pentru a putea concura în lumea modernă. Vorbim despre un proces de modernizare, care se bazează pe un dialog deschis între societate și stat, pe consolidarea națională și armonia patriotică largă, pe echilibrul intereselor majorității grupurilor sociale. În acest sens, partidele politice trebuie să joace un rol deosebit în procesul de conectare a societății la procesele de modernizare, de organizare a controlului asupra activităților autorităților centrale și locale.

Societatea civilă este un fel de spațiu sociocultural în care indivizii și grupurile își pot asigura propriile necesități, își pot proteja propriile drepturi și libertăți, inclusiv în domeniul asigurării securității sociale (publice). Teoria modernă a societății civile nu este o construcție teoretică completă. Aceasta nu poate fi identificată doar din prezența unei rețele extinse de instituții publice.

Dezvoltarea societății civile în procesul de modernizare politică

Analiza dezvoltării societății civile în procesul de modernizare politică a statului demonstrează necesitatea unei interacțiuni adecvate între societatea civilă și autoritățile publice pentru a atinge obiective comune. Acest lucru se explică prin faptul că, în condițiile în care instituțiile societății civile nu sunt încă autonome, guvernul ar trebui să contribuie la formarea structurilor societății civile și la activitatea acestora. În procesul de interacțiune dintre societatea civilă și autorități, fiecare dintre părți își poate construi priorități și poate să aspire spre dominare.

Evaluând limitele influenței societății civile, este posibilă determinarea posibilităților de exercitare și deținere a puterii, care reies din următoarele aspecte: formarea opiniei publice; formarea stereotipurilor, asociate cu modelul de comportament al majorității; influența asupra deciziilor politice în interesul majorității.

În pofida prezenței anumitor limite, puterea societății civile va crește, adică cetățenii vor participa activ la luarea deciziilor politice menite să protejeze drepturile lor. Acest lucru indică faptul că societatea civilă devine principalul factor al transformării în cadrul societății, în luarea deciziilor de putere în interesul populației, în crearea condițiilor normale pentru funcționarea tuturor instituțiilor societății civile, în consolidarea interacțiunii și a parteneriatului între sectoarele publice.

Puterea societății civile are acele caracteristici atributive ca puterea de stat, cu diferența că puterea dominantă nu constă în amenințarea folosirii forțelor externe de coerciție ca sancțiuni, ci rezultă din conținutul sensului practic care ghidează membrii societății civile [5, p.64-65].

O societate civilă puternică este un semn indispensabil al unui stat democratic stabil, cu o economie competitivă. Societatea civilă acționează în același timp ca partener al autorităților în implementarea tuturor angajamentelor sale și ca oponent constructiv, care apără libertățile și interesele fiecărui cetățean și ale diferitelor grupuri ale societății.

Activitatea societății civile va contribui la modernizarea statului, la dezvoltarea democrației, la asigurarea drepturilor omului și ale cetățenilor. Puterea eficientă, responsabilă, transparentă și controlată de către societate, statul de drept, eradicarea corupției – acestea sunt obiectivele care pot fi atinse numai prin cooperarea statului cu structurile interesate ale societății civile [6, p.15]. Angajamentul civic trebuie privit în contextul mișcărilor sociale, adică ca inițiative civice care pot influența politica și pot forma o cultură politică fără a contrazice, în același timp, procedurile și normele democratice [7]. Din acest punct de vedere, mișcărilor sociale sunt privite ca un mijloc de extindere a drepturilor, de protejare a autonomiei societății civile și a democratizării acesteia, menite să asigure viabilitatea unei culturi politice democratice [8, p.28].

Inițiativele civice, organizațiile neguvernamentale, grupurile de interese, grupurile de lobby și alte structuri implementează funcțiile de recrutare și reprezentare a intereselor, contribuind astfel la consolidarea democrației. În același timp, aceste procese sunt modernizate și au loc manifestări intra-statale, locale și globale. Noile structuri ale societății, prin prezența lor și opoziția față de noile provocări, schimbă logica

dezvoltării. Cursul rapid al timpului politic activează și procesul de dezvoltare socială. Elita locală nu este adesea conștientă de sarcinile și scopul modernizării și, prin urmare, împiedică punerea în aplicare a acesteia. Pentru societatea civilă este esențial ca diversificarea economică și aspectele de modernizare a politicii să aibă cel mai bun efect asupra activităților sale. Rezultă că modernizarea țării este imposibilă fără formarea unei elite de modernizare, iar aceasta, la rândul său, implică o reînnoire fundamentală a grupului de conducere și formarea avangardei părtașilor acelorași idei [9, p.50].

În plus, este important să se definească natura duală a acestui proces. Pe de o parte, modernizarea în fața inegalităților pronunțate în distribuirea veniturilor și încercările de a restricționa participarea politică poate provoca tensiuni sociale care subminează stabilitatea politică și întregul proces de tranzit. Pe de altă parte, o strategie politică care vizează egalitatea socială și participarea politică reprezintă o amenințare la adresa dezvoltării socioeconomice, deoarece satisfacerea cerințelor în creștere în domeniul consumului nu lasă resurse pentru investiții în economie. De aceea, pentru punerea în practică a procesului evolutiv al modernizării politice trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- alegerea sau numirea unor lideri politici care sunt capabili să mențină oameni cu aceeași gândire și să ajungă, în același timp, la un acord cu oponenții, avansându-și ferm cursul, în pofida posibilei presiuni exercitate de flancul politic drept și stâng;

- identificarea unor etape distincte și scurte din cadrul procesului de reformă, fiecare stabilind obiective și priorități specifice reformei. Conform transformărilor sistematice succesive, ele nu sunt în stare să provoace o rezistență puternică din partea adversarilor lor, dar în ansamblu conduc la o dezvoltare socială și politică continuă în direcția oferită de elită;

- determinarea componentei temporale a reformelor, care trebuie implementate pe baza unei evaluări obiective a distribuției forțelor politice.

Crearea unei rețele extinse de instituții publice este o tendință pozitivă a proceselor democratice, însă aceasta nu indică nemijlocit activitatea societății civile și implicarea acesteia în mecanismul de modernizare politică, din motiv că poate avea un caracter pur formal [10, p.12]. Doar participarea directă la luarea deciziilor politice în interesul populației, afirmarea drepturilor omului și cetățeanului, activitatea efectivă a tuturor instituțiilor publice vor deveni componente determinante ale transformărilor reale ale statului.

Societatea civilă din Republica Moldova în contextul modernizării politice

În ce privește Republica Moldova, trebuie să remarcăm că societatea civilă s-a consolidat aici în mod semnificativ în ultimii ani. Înregistrarea organizațiilor non-profit este simplificată și are scopul de notificare. Rapoartele privind activitățile lor sunt publicate în mod obligatoriu în mass-media sau postate pe site-uri specializate de pe Internet. Participarea organizațiilor neguvernamentale la diverse proiecte străine a devenit o practică reală, precum și finanțarea acestor proiecte din fonduri străine.

Pregătirea tinerei generații pentru participarea la procesele politice și electorale, politica socială în acest context joacă un rol special. Fiecare oportunitate ar trebui utilizată pentru a consolida rolul tinerilor în procesul de modernizare a Republicii Moldova.

Deși, în contextul integrării europene și al punerii în aplicare a Acordului de Asociere a Republicii Moldova la UE [11], au fost lansate reforme importante în sectorul public pentru a accelera creșterea economică, consolidarea serviciilor publice și promovarea drepturilor sociale, situația tinerilor, în special în zonele rurale, nu s-a modificat. Tineretul este un grup social foarte sensibil la schimbările politice, economice și sociale ale țării. Acest grup de persoane cu nevoile, problemele, opiniile și valorile proprii reprezintă o categorie extrem de importantă care este implicată semnificativ atât în migrația internă, cât și în cea externă [12].

În acest sens, trebuie subliniat faptul că modernizarea și reformele sunt susținute de structurile europene. Un rol important pentru modernizarea social-politică a țării îl are Parteneriatul Estic (PE) inițiat de UE, participarea la care a deschis pentru Republica Moldova noi oportunități de cooperare cu vecinii săi de est, pentru a primi asistență din partea UE în reforma democratică a statului și liberalizarea pieței sale. Programele PE se axează pe democrație, guvernare, integrarea economică a țării și menținerea securității în regiune.

Fiind interesată de semnarea Acordului de Asociere la UE, Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în dezvoltarea capacității de pregătire și implementare a reformelor. Au fost folosite practicile moderne propuse de UE, care au condus la aplicarea unor abordări inovatoare pentru rezolvarea problemelor existente.

Acordul de Asociere prevede, de asemenea, aspecte legate de politica privind tineretul, facilitarea participării tinerilor în societate și încurajarea cetățeniei active. Până în prezent, în această zonă se remarcă următoarele probleme:

- ✓ Nivelul scăzut de implicare și participare a tinerilor, categoria tinerilor pasivi este expusă riscului insolvenței pe piața muncii, șomajului, excluziunii sociale și migrației;
- ✓ Acces inegal la oportunități, care poate fi văzut drept factor de discriminare a tinerilor, cauzat de o societate coruptă, acces scăzut la servicii sociale, lipsa de bani;
- ✓ Informarea tineretului, care este o condiție esențială pentru asigurarea accesului la oportunități sociale și civice [11].

Problemele selectate sunt agravate de: situația economică instabilă, ineficiența politicii de stat în acest domeniu, migrația sporită a tinerilor, oportunitățile instituționale și financiare insuficiente în sectorul tineretului.

Toate acestea necesită o atenție sporită din partea conducerii țării, prin dezvoltarea unei strategii cuprinzătoare și eficiente de acțiune care vor putea să schimbe radical situația și să realizeze activitatea societății civile [13]. Participarea tinerilor la procesele de modernizare este obiectivă și naturală, susținută de interesul tinerilor în acest proces, deoarece acest grup de oameni asigură bunăstarea proprie în viitor.

În acest sens, o atenție deosebită trebuie acordată minorităților naționale, incluziunii lor în procesele sociopolitice interne în contextul reformării statului conform standardelor europene. Totodată, este necesar să fie luate în calcul recomandările Consiliului Consultativ al Europei prezentate sub forma unor rapoarte cu privire la respectarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare din 1992 și a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale din 1995. Aceasta va contribui la coeziunea populației și va evita o criză internă.

Concluzii

Includerea societății civile în procesul de modernizare politică presupune participarea ei activă la procesele politice, sociale, economice și culturale, utilizând întreaga gamă de drepturi civile. În contextul modernizării politice, societatea civilă ar trebui să stăpânească nu doar instrumentele care pot fi utilizate în dialogul cu autoritățile, ci să se bazeze pe valorile democratice în procesul de interacțiune și influență directă asupra deciziilor de management.

Societății civile îi este atribuit un rol special, care constă în funcționarea stabilă a sistemului politic și a statului ca urmare a adaptării la schimbările aduse de modernizarea politică. Realizarea practică a acestui rol pare posibilă numai sub condiția implicării maxime a societății civile în mecanismul de transformare. Aceasta implică inițiativa, responsabilitatea societății civile, intensificarea participării sale la procesele politice și controlul civil asupra transformărilor politice interne.

Referințe:

1. ТОКВИЛЬ, А. *Демократия в Америке*. Москва, 1992, с.381.
2. HABERMAS, J. *The Structural Transformation of The Public Sphere*. Cambridg: Mit Press, 1993, p.54.
3. MANSBACH, R.W., RHODES, E. *Global politics in a changing world*. New York: Boston Houghton Mifflin Company, 2003. 509 p.
4. GHEVONDYAN, R.V. *Formarea societății civile în statul birocratic (cazul Armeniei)*: Teza de doctor. Rostov-pe-Don, 2018. 185 p.
5. DENISENCO, O.A. Influența reciprocă dintre societatea civilă și autorități în procesul de modernizare a societății moderne. În: *Наука и практика регионов*, 2018, №2(11), p.57-65.
6. CARASCIUC, L. *Corruption and Quality of Governance: the case of Moldova*. Transparency International – Moldova. Chisinau, 2017. 109 p.
7. *Anti-corruption in Moldova and Ukraine. A V4 Handbook of best practices*. Warsaw, June, 2015. 127 p.
8. ДЕМЕТРАДЗЕ, М.Р., МЕЛЬЦОВ, А.В. Оптимальная дистанция во взаимодействиях между обществом и государством – легитимация либерально-демократических норм на постсоветском пространстве В: *Евразийский союз ученых*, 2015, №12-2 (21), с.27-30.
9. ШАЙХУТДИНОВА, А. Политический дискурс о гражданском обществе: коммуникации и модернизация В: *Вестник БИСТ*, 2015, №4 (29), с.48-52.
10. MUNTEANU, I. *Dezvoltarea democrației locale: privire de ansamblu. Cartea albă. Situația autonomiei locale în Republica Moldova*. Chișinău: Cartier, 2000. 175 p.

11. Соглашение об ассоциации между Европейским Союзом и Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с одной стороны, и Республикой Молдова, с другой стороны. https://gov.md/europa/sites/default/files/____-_.pdf (Accesat: 18.03.2018)
12. Hotărârea cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, nr.1006 din 10.12.2014. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356215> (accesat 18.03.2018).
13. НАЛЕТОВА, И.В., ОКАТОВ, А.В. Осмысление гражданского общества в современной социологии В: *Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство»*, 2013, №1(1). https://esj.pnzgu.ru/Naletova_Okatov13.1_21 (Accesat: 18.03.2018)

Date despre autor:

Natalia STERCUL, doctor în științe politice, conferențiar unversitar, Departamentul Relații Internaționale, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: naliast@gmail.com

Prezentat la 30.01.2019